

Львівський державний університет внутрішніх справ

Інформаційний бюлетень

з проблем діяльності підрозділів
Національної поліції

Львів
2021

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет
Вченою радою Львівського державного університету внутрішніх справ
(протокол від 31 березня 2021 року № 11)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

О. М. Балинська, доктор юридичних наук, професор (*голова редколегії*);
Ю. С. Назар, кандидат юридичних наук, професор (*заступник голови редколегії*);
Г. Я. Савчин, кандидат юридичних наук (*відповідальний секретар*).
Члени редколегії: **О. В. Авраменко**, кандидат юридичних наук, доцент;
І. І. Сидорук, кандидат юридичних наук; **С. С. Гнатюк**, кандидат юридичних наук, доцент;
І. В. Красницький, кандидат юридичних наук, доцент;
З. Р. Кісіль, доктор юридичних наук, професор; **І. О. Ревак**, доктор економічних наук, доцент;
Д. Є. Забзалюк, кандидат історичних наук, доцент; **В. С. Бліхар**, доктор філософських наук, професор;
І. Ю. Сковронська, кандидат філологічних наук, доцент; **І. Б. Стахура**, кандидат юридичних наук, доцент;
І. Я. Петрик; **О. В. Сорокач**, кандидат юридичних наук; **В. В. Франчук**, кандидат юридичних наук; **О. М. Капітанець**.

**Інформаційний бюлетень з проблем діяльності підрозділів
I-74 Національної поліції / гол. ред. О. М. Балинська. Львів :
Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021.
156 с.**

Окреслено проблеми практичної діяльності підрозділів Національної поліції України, зокрема з урахуванням сучасних викликів у сфері здійснення правосуддя, провадження виборчого процесу, додержання гендерного паритету, збереження правопорядку і законності в суспільстві й державі, а також критичні зауваги та пропозиції щодо нормативного забезпечення ефективного функціонування правоохоронних органів.

The problems of practical activity of the units of the National Police of Ukraine are outlined, in particular taking into account modern challenges in the field of justice, conducting the electoral process, maintaining gender parity, preserving law and order in the society and the state, as well as critical remarks and proposals on the effective enforcement of the law enforcement bodies.

Відповідальність за достовірність фактів, статистичних даних, точність викладеного матеріалу покладається на авторів.

УДК 351.74

І. І. Татарин,
*кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри
кримінального процесу та криміналістики
факультету № 1 ІПФПНП
Львівського державного університету
внутрішніх справ*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ДІЗНАННЯ

Відповідно до ст. 3 Конституції України, права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження й забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [1]. Окрім цього, обов'язок держави – захищати життя людини та її право власності (статті 27, 55 Конституції України). Цими конституційними положеннями держава взяла на себе обов'язок відновлювати порушені кримінальним правопорушенням права потерпілих, зокрема забезпечувати відшкодування завданої їм шкоди під час здійснення дізнання. Враховуючи наведене, під час прийняття Кримінального процесуального кодексу 2012 р. (далі – КПК України) у ст. 127 законодавець визначив такі форми відшкодування шкоди потерпілому: добровільне відшкодування завданої шкоди підозрюваним, обвинуваченим; стягнення відшкодування на підставі судового рішення за результатами розгляду цивільного позову у кримінальному провадженні; компенсація потерпілому шкоди державою за рахунок Державного бюджету України.

Актуальність теми полягає в доведенні взаємозв'язку діяльності дізнавача щодо забезпечення відшкодування шкоди під час здійснення дізнання. Увага має бути сконцентрована на теоретичних аспектах шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, тобто шкоди, що є підставою для вжиття заходів задля забезпечення її відшкодування потерпілій особі.

Проблема відшкодування шкоди потерпілому у кримінальному провадженні цікавила вітчизняних процесуалістів. Її дослідженню присвячено праці Ю. П. Аленіна, Б. Л. Ващук, О. П. Герасимчука, М. І. Гошовського, М. В. Гузели, Х. Р. Кахнич, О. В. Крикунова, О. П. Кучинської, В. Т. Нора, С. І. Остапенка, Л. Д. Удалової, Н. Б. Федорчука, Л. І. Шаповалової й інших. Втім питання щодо забезпечення відшкодування потерпілому шкоди під час здійснення дізнання потребує і наукового дослідження, і законодавчого регулювання.

Під забезпеченням відшкодування шкоди, заподіяної кримінальним правопорушенням, потрібно розуміти діяльність органів досудового розслідування, спрямовану на реалізацію установлених кримінально-процесуальним законодавством способів і засобів з метою захисту порушених майнових та немайнових прав і законних інтересів потерпілих осіб шляхом відшкодування майнової і компенсації моральної шкоди.

До процесуальних способів і засобів органів досудового розслідування, спрямованих на забезпечення відшкодування шкоди, заподіяної кримінальним правопорушенням, можна віднести:

1) доказування характеру і розміру шкоди, заподіяного кримінальним правопорушенням;

2) роз'яснення потерпілим їхніх прав пред'являти до підозрюваного (обвинуваченого) чи до осіб, які в силу закону несуть майнову відповідальність за шкоду, заподіяну його (їхніми) злочинними діями, цивільний позов і його стягнення; процесуальне визнання потерпілих цивільними позивачами і залучення до кримінального провадження цивільних відповідачів, роз'яснення їхніх процесуальних прав;

3) проведення слідчих та інших розшукових процесуальних дій, спрямованих на виявлення майна підозрюваного, обвинуваченого чи осіб, які в силу закону несуть майнову відповідальність за шкоду, спричинену винною особою (огляду: місцевості, приміщень, речей та документів, обшуків, допитів, залучення експертів та проведення експертиз, пред'явлення для впізнання: особи, речей), зокрема майна, здобутого злочинним шляхом, у кого воно б не знаходилось;

4) давання доручень оперативним підрозділам для виявлення майна підозрюваного та інших осіб, які в силу закону несуть майнову відповідальність за дії винної особи, а також майна, здобутого протиправним шляхом; місця їх знаходження з метою забезпечення відшкодування шкоди;

5) звернення до слідчого судді з клопотанням про накладення арешту на вклади, цінності та інше майно підозрюваного чи осіб, які в силу закону несуть майнову відповідальність за шкоду, спричинену їхніми діями, де б це майно не знаходилося;

6) тимчасовий доступ до речей, документів, опис та вилучення майна, на яке накладено арешт. У разі потреби і залежно від виду описаного майна воно може бути передано на збереження підприємствам, установам, організаціям чи членам сім'ї підозрюваного, обвинуваченого або іншим особам;

7) повернення потерпілим (власникам чи законним володільцям) речей – об'єктів злочинного посягання, які були визнані в кримінальному провадженні речовими доказами, а також їх передача на збереження підприємствам, установам, організаціям для реалізації, якщо вони не можуть бути повернені потерпілому [2, с. 210].

Значення слідчих (розшукових) дій для забезпечення відшкодування шкоди, заподіяної кримінальним правопорушенням, полягає в тому, що вони є основним способом збирання доказів і звідси – основним засобом всебічного, повного та неупередженого дослідження всіх обставин кримінального провадження, досягнення його завдань. Які слідчі (розшукові) дії і в якій послідовності будуть проведені, залежатиме від конкретних обставин кримінального провадження, внутрішнього переконання слідчого чи прокурора, заявлених стороною захисту клопотань.

Слідча (розшукова) дія повинна проводитися тільки за наявності для того законних підстав. Закон відносить до таких підстав наявність достатніх відомостей, що вказують на можливість досягнення мети слідчої дії. Мета слідчої (розшукової) дії вказується у конкретних статтях, які врегульовують процесуальний порядок їх проведення [3, с. 39–46].

Держава, беручи на себе зобов'язання з охорони й захисту прав та інтересів фізичних і юридичних осіб, не має можливості забезпечити їм повну безпеку та недоторканність. Водночас зміна пріоритетів її кримінально-правової політики і проведення сучасної реформи вітчизняної правової системи спрямовані на підвищення рівня гарантій щодо неухильного дотримання прав потерпілого на повне й своєчасне відшкодування (компенсацію) шкоди, завданої кримінальним правопорушенням.

Вирішення питання відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, об'єктивно потребує вжиття заходів зі забезпечення кримінального провадження, а також проведення комплексу слідчих (розшукових) дій.

Процесуальною основою відповідної діяльності прокурора, який здійснює процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, і слідчого виступають положення п. 4 ч. 2 ст. 167 та статей 170, 171 КПК України, згідно з якими за наявності достатніх підстав вважати, що майно набуто в результаті вчинення кримінального правопорушення або є доходом від нього, або якщо на таке майно було спрямовано кримінальне правопорушення, прокурор, слідчий за погодженням із прокурором звертаються до слідчого судді з клопотанням про арешт зазначеного майна [4, с. 110]. У такий же спосіб накладається арешт на нерухоме та рухоме майно, майнові права інтелектуальної власності, гроші у будь-якій валюті готівкою або у безготівковому вигляді, цінні папери, корпоративні права, що перебувають у власності підозрюваного, обвинуваченого чи осіб, які за законом несуть цивільну відповідальність за шкоду, завдану діями підозрюваного, обвинуваченого, і перебувають у них або в інших фізичних чи юридичних осіб з метою забезпечення можливої конфіскації майна або цивільного позову [5, с. 168].

У кримінальному провадженні про злочин, за який може бути застосована додаткова міра покарання у виді конфіскації майна (встановлюється згідно зі статтями 59, 98 КК України за тяжкі та особливо тяжкі корисливі злочини і може бути призначена лише у випадках, спеціально передбачених в Особливій

частині КК України, особам, які на момент скоєння злочину досягли повноліття), слідчий, прокурор зобов'язані вжити заходів до забезпечення можливої конфіскації майна підозрюваного, обвинуваченого [6].

Дії щодо забезпечення відшкодування шкоди повинні бути диференційованими в кожному конкретному випадку залежно від виду вчиненого кримінального правопорушення і обставин кримінального провадження. Водночас наявні й типові кримінальні процесуальні заходи у цій сфері.

Так, незалежно від виду вчиненого кримінального правопорушення, заходами зі забезпечення цивільного позову, можливої конфіскації майна є виявлення майна, що підлягає арешту, і накладення арешту на таке майно.

Одними з основних джерел отримання інформації про наявність у осіб нерухомого й рухомого майна є проведення обшуків, оглядів, а також здійснення тимчасового доступу до речей і документів. Заразом найефективніший результат досягається при проведенні цих процесуальних дій вже на початковому етапі досудового розслідування.

Для виявлення майна, на яке за нормами КПК України може бути за рішенням слідчого судді, суду накладено арешт, прокурор та орган досудового розслідування упродовж розслідування, враховуючи наявну у матеріалах кримінального провадження інформацію, мають здійснювати його розшук як самотійно, так і шляхом надання письмових доручень про проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій оперативним підрозділам згідно з п. 5 ч. 2 ст. 36, п. 3 ч. 2 ст. 40 та ст. 41 КПК України, співробітники яких у процесі виконання таких доручень користуються повноваженнями слідчого [7].

Під час розслідування, з метою уточнення і конкретизації (підтвердження) розміру завданої шкоди, можуть призначатись ревізії та перевірки у порядку, визначеному законом, а також економічні, товарознавчі, автотоварознавчі, оціночні (зокрема оцінки цілісних майнових комплексів; паїв; цінних паперів; оцінки будівельних об'єктів і споруд; оцінки машин,

обладнання, транспортних засобів, літальних апаратів, судноплавних засобів) й інші експертизи. Основні види експертиз, орієнтовний перелік питань, що ставляться перед ними, а також вимоги щодо їх призначення і проведення детально визначені Інструкцією про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та у Науково-методичних рекомендаціях з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень [8, с. 563].

Вирішуючи питання про тимчасове вилучення майна і подальше накладення на нього арешту, прокурор, слідчий мають володіти достовірною інформацією про його власників. Необхідно враховувати, що доволі часто особи, які вчиняють злочини (особливо пов'язані з привласненням, розтратою майна або заволодінням ним шляхом зловживання службовим становищем, а також інші корисні злочини), з метою уникнення можливої у майбутньому конфіскації власного майна, реєструють (оформлюють) його, зокрема, на своїх родичів, знайомих, водіїв, обслуговуючий персонал. За цих обставин завдання прокурора, який здійснює процесуальне керівництво, та слідчого – встановити (виявити) таке майно і зібрати докази того, що зазначені дії носили штучний характер і в дійсності не мали на меті створення правових наслідків, задекларованих документально, що дасть змогу звернутись до слідчого судді з клопотанням про арешт відповідного майна з підстав його фактичної належності підозрюваному [9, с. 231–232].

Факти штучного оформлення майна на підставних осіб можуть бути доведені завдяки ретельним допитам останніх, а також членів їхніх сімей, знайомих, сусідів щодо рівня матеріального благополуччя фіктивних «власників», їх роду занять, способу життя, обставин «придбання» майна та матеріальних джерел для цього і, зокрема, часу придбання, характеру відносин зі справжніми власниками відповідного майна тощо. Також, з метою документального підтвердження факту невідповідності доходів «власника» вартості фіктивно оформленого та начебто придбаного ним майна, слід витребувати з податкової інспекції декларації про доходи «власника».

Отже, для забезпечення відшкодування шкоди провадиться пошук майна підозрюваного та членів його сім'ї шляхом витребування даних з відповідних установ і організацій. В ході встановлення місцезнаходження майна, на яке може бути накладено арешт, прокурор, слідчий наділяються повноваженнями:

- витребувати та отримувати від компетентних органів державної влади, органів місцевого самоврядування, службових осіб відомості щодо власності (рухомого та нерухомого майна), які належать певним особам, у тому числі підозрюваному й іншому члену подружжя (п. 4 ч. 2 ст. 36, п. 9 ч. 2 ст. 40, ч. 2 ст. 93 КПК України) і часу їх придбання (реєстрації);

- витребувати та отримувати в банківських установах інформацію за рахунками конкретної юридичної особи або фізичної особи-суб'єкта підприємницької діяльності за конкретний проміжок часу (п. 4 ч. 2 ст. 36, п. 9 ч. 2 ст. 40 та ч. 2 ст. 93 КПК України, ст. 60, п. 3 ч. 1 ст. 62 Закону України «Про банки і банківську діяльність»), а також за рішенням суду – про відкриті на ім'я підозрюваного та іншого члена подружжя рахунки і наявні на них кошти (ст. 60, п. 2 ч. 1 ст. 62 Закону України «Про банки і банківську діяльність»);

- допитувати як свідків співробітників, сусідів, родичів підозрюваного щодо майна, яке належить останньому, та місце його знаходження (п. 4 ч. 2 ст. 36, п. 2 ч. 2 ст. 40, ст. 224 КПК України);

- допитувати підозрюваного, і при цьому правильно застосовувати тактичні прийоми, які дадуть можливість завуальювати дійсну мету слідчої дії через з'ясування схильностей та інтересів такої особи, як-то: розмова про місця відпочинку та його види, транспортні засоби, цінності тощо (п. 4 ч. 2 ст. 36, п. 2 ч. 2 ст. 40, ст. 224 КПК України);

- витребувати та отримувати декларації про доходи підозрюваного, його подружжя, інших осіб (п. 4 ч. 2 ст. 36, п. 2 ч. 2 ст. 40, ст. 224 КПК України);

- письмово доручати оперативним підрозділам проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшуко-

вих) дій, спрямованих на встановлення наявного в підозрюваного (подружжя) майна та ймовірних місць знаходження такого майна (п. 5 ч. 2 ст. 36, п. 3 ч. 2 ст. 40, ст. 41 КПК України) [10, с. 576].

Крім того, слід пам'ятати, що, згідно з ч. 3 ст. 171 КПК України, у клопотанні слідчого, прокурора про арешт майна підозрюваного, іншої особи для забезпечення цивільного позову повинно бути зазначено розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, та докази факту завдання шкоди і розміру цієї шкоди. Таким чином, на момент звернення з клопотанням про арешт майна до слідчого судді відповідні докази вже мають бути в розпорядженні органу досудового розслідування.

Тимчасовий доступ до речей і документів (ст. 159 КПК України) – це один із видів забезпечення кримінального провадження, який має важливе значення і для забезпечення відшкодування заподіяної кримінальним правопорушенням шкоди [11].

Тимчасовий доступ до речей і документів полягає у наданні стороні кримінального провадження особою, у володінні якої знаходяться такі речі і документи, можливості ознайомитися з ними, зробити їх копії та, у разі прийняття відповідного рішення слідчим суддею, судом, вилучити їх (здійснити їх виїмку). Серед таких документів можуть бути й такі з них, які засвідчують право власності на рухоме і нерухоме майно, кошти тощо.

Для забезпечення відшкодування заподіяної кримінальним правопорушенням шкоди важливе значення має така процесуальна дія, як тимчасове вилучення майна (ст. 167 КПК України), яке полягає у фактичному позбавленні підозрюваного можливості володіти, користуватися та розпоряджатися певним його майном до вирішення питання про арешт майна або його повернення [12, с. 38].

Арешт майна – це один зі заходів забезпечення кримінального провадження, суть якого полягає у тимчасовому позбавленні підозрюваного, обвинуваченого або осіб, які в силу

закону несуть цивільну відповідальність за шкоду, завдану діяннями підозрюваного, обвинуваченого або неосудної особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, можливості відчувати певне його майно, розпоряджатися будь-яким чином таким майном та використовувати його. Арешт майна має тимчасовий характер, оскільки остаточне рішення про те, що належить вчинити з майном, яке арештоване, буде прийнято судом при ухваленні вироку (ст. 368 КПК України) [13, с. 211].

Особами, які за законом несуть цивільну відповідальність за шкоду, завдану діяннями підозрюваного, обвинуваченого або неосудної особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, можуть бути: батьки (усиновлювачі) або опікуни малолітньої особи чи інші фізичні особи, які на правових підставах здійснюють виховання малолітньої особи (ст. 1178 ЦК України); батьки (усиновлювачі) або піклувальники неповнолітньої особи (ст. 1179 ЦК України); опікуни або заклади, які зобов'язані здійснювати нагляд за недієздатною фізичною особою (ст. 1184 ЦК України); юридична або фізична особа за шкоду, завдану їхнім працівником під час виконання ним своїх трудових (службових) обов'язків (ст. 1172 ЦК України); особа, яка на відповідній правовій підставі (право власності, інше речове право, договір підряду, оренди тощо) володіє джерелом підвищеної небезпеки (ст. 1187 ЦК України) [14]. Цивільним відповідачем у кримінальному провадженні ці особи можуть бути, якщо до них пред'явлено цивільний позов під час кримінального провадження до початку судового розгляду в порядку, установленому ст. 128 КПК України [15].

Арешт майна застосовується з метою забезпечення виконання вироку в частині цивільного позову чи можливої конфіскації майна в провадженні щодо кримінальних правопорушень, за які може бути застосовано додаткове покарання у виді конфіскації майна (ст. 59 КК України) [221].

Арешт може бути накладено на нерухоме і рухоме майно, майнові права інтелектуальної власності, гроші у будь-якій валюті готівкою або у безготівковому вигляді, цінні папери, корпоративні права.

Майно, на яке накладається арешт, може перебувати у власності підозрюваного або осіб, які в силу закону несуть цивільну відповідальність за шкоду, завдану діяннями підозрюваного, або неосудної особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння. Таке майно може перебувати як у вказаних осіб, так і в інших фізичних або юридичних осіб. Пленум Верховного Суду України звертав увагу на те, що при виконанні вироків у частині відшкодування матеріальної шкоди судам необхідно звертати стягнення на грошові суми та майно засудженого, що знаходяться в інших осіб. У разі заперечення володільцем факту належності засудженому грошей чи майна, переданих з метою приховання їх, вони можуть бути витребувані шляхом пред'явлення позову за підставами, передбаченими цивільним законодавством. Не підлягають конфіскації, а тому і не підлягають з цією метою арешту, предмети першої необхідності, що використовуються особою і членами її родини. Перелік цих предметів визначено в Додатку до КК України [17, с. 140].

Арешт майна, як правило, полягає у забороні відчувувати майно – одного зі способів здійснення власником правомочності розпоряджатися належним йому майном шляхом передачі цього майна у власність іншій особі. Заборона на використання майна (вилучати корисні властивості речі для задоволення потреб власника чи інших осіб), а також заборона розпоряджатися таким майном (визначати долю належної речі шляхом знищення, відчуження або передачі її в тимчасове володіння іншим особам) може бути застосована лише у випадках, коли її незастосування може призвести до зникнення, втрати або пошкодження відповідного майна або настання інших наслідків, які можуть перешкодити кримінальному провадженню.

Зазначені слідчі (розшукові) дії та заходи забезпечення відображають нові підходи як у вирішенні наболілих проблем забезпечення кримінального провадження загалом, так і в рамках забезпечення відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням під час здійснення дізнання. Таке законодавче вирішення питань використання можливостей слідчої діяльності у кримінальному провадженні має край важливе значення [18, с. 135].

Певну стурбованість викликає те, що ні у ст. 168, ні у ст.169 КПК України не передбачено процедури контролю за тимчасово вилученим майном до того моменту, коли таке майно буде передано уповноваженій особі, оскільки лише тоді факт передання тимчасово вилученого майна засвідчується протоколом.

Наприклад, у разі тимчасового вилучення майна на підставі ч. 2 ст. 207 КПК України кожен має право затримати без ухвали суду будь-кого:

1) при вчиненні або замаху на вчинення кримінального правопорушення;

2) безпосередньо після вчинення кримінального правопорушення чи під час безперервного переслідування особи, яка підозрюється у його вчиненні. У КПК України вимоги щодо присутності понятих та складання опису тимчасово вилученого майна відсутні, що викликає певне занепокоєння щодо дотримання принципу законності, адже сам факт надання будь-якій особі права безконтрольно вилучати під час затримання особи будь-які речі чи майно свідчить, на наш погляд, про недоопрацювання творців нового КПК України. З огляду на це пропонуємо доповнити КПК України положеннями, які, на наше переконання, зменшать можливі негативні наслідки під час тимчасового вилучення майна.

Так, доцільно у ч. 1 ст.168 КПК України фразу «факт передання тимчасово вилученого майна засвідчується протоколом» доповнити словами: «який має бути підписаний уповноваженою службовою особою та понятими, а у випадку їх відсутності представником житлової установи або організації за місцем належності житла чи іншого володіння».

У ч. 3 ст. 168 КПК України після слів «обшуку і тимчасового вилучення майна або негайно після їх здійснення зобов'язана скласти відповідний протокол» додати: «та детальний опис майна, що вилучається». Доречним вважаємо доповнення новим абзацом такого змісту: «Протокол та опис майна, що тимчасово вилучається, може складатися як самою уповноваженою службовою особою, так і за її дорученням іншою

службовою особою, що брала участь у проведенні затримання, обшуку і тимчасовому вилученні майна».

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

2. Кримінальний процес в питаннях і відповідях: Загальна і Особлива частини : навч. посіб. / Л. Д. Удалова, В. В. Рожнова, Д. О. Савицький, О. Ю. Хабло. 3-тє вид., допов. і перероб. К. : Скіф, 2013. 256 с.

3. Лихолат Д. Процесуальні та тактичні основи діяльності прокурора і слідчого із забезпечення відшкодування (компенсації) шкоди, завданої кримінальним правопорушенням. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2014. № 1. С. 39–46.

4. Курс лекцій з кримінального процесу за новим Кримінальним процесуальним кодексом України (Загальна частина) / В. В. Рожнова, Д. О. Савицький, Я. Ю. Конюшенко та ін. К. : Нац. акад. внутр. справ, 2012. 280 с.

5. Удалова Л.Д. Накладення арешту на вклади, цінності та інше майно обвинуваченого : навч. посіб. К. : КНТ, 2012. 168 с.

6. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2011 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

7. Кримінально-процесуальний кодекс України : Закон України від 28.12.1960 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1001-05>

8. Кримінальний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар / відп. ред. С. В. Ківалов, С. М. Міщенко, В. Ю. Захарченко. Х. : Одіссея, 2013. 1104 с.

9. Хабло О. Ю. Тимчасове вилучення майна у кримінальному провадженні: законодавча регламентація та проблеми застосування. *Держава і право*. 2014. № 63. С. 231–237.

10. Кримінальне процесуальне право України : навч. посіб. / за ред. В. Г. Гончаренка та В. А. Колесника. К. : Юстініан, 2014. 576 с.

11. Герасимчук О. П. Визнання особи потерпілим від злочину. *Університетські наукові записки*. 2007. № 1. С. 210.

12. Берназ В. Д., Смоков С. М. Рішення слідчого (криміналістичний, процесуальний та психологічний аспекти) : монографія. Одеса : ОЮІ НУВС, 2014. С. 38.

13. Рожнова В. В. Курс лекцій з кримінального процесу за новим Кримінальним процесуальним кодексом України (Загальна частина). К. : Національна академія внутрішніх справ, 2012. 398 с.

14. Парасюк В. М. Цивільне право України в схемах : навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і доп. Львів : Ліга-Прес, 2014. 700 с.

15. Татарин І. І. Підстави заявлення цивільного позову у кримінальному провадженні. *Економіко-правові виклики 2014 року: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Львів, 6 груд.

2013 року). Львів : Національна академія наукового розвитку, 2014. С. 156–159.

16. Барташук Л. В., Бець О. В. Аналіз практики розгляду слідчими суддями клопотання сторін кримінального провадження про накладення арешту на майно. URL: <http://kia.court.gov.ua/sud2690/uzah/27>

17. Кримінальний процес України у питаннях і відповідях : навч. посіб. / Л. Д. Удалова, В. В. Рожнова, Д. О. Савицький, О. Ю. Хабло. К. : Видавець, 2012. 275 с.

18. Татарин І. І. Форми взаємодії між слідчим і оперативно-розшуковими підрозділами при виконанні завдань, пов'язаних із відшкодуванням збитків. *Правова система України: сучасний стан та способи подальшого розвитку*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Запоріжжя : Запорізька міська організація «Істина», 2012. С. 132–135.